پارسیان دژ
تاریخ، فرهنگ و میراث ایران

مجموعهٔ مقاله‌ها
نسخهٔ ماندگار

ایران باستان

جایگاه علم و دانش را در دین زرتشت

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی

انتشار: ۲۶ تیر ۱۳۹۵ · ۶ دقیقه مطالعه

چکیدهٔ مقاله

برسی جایگاه علم و دانش در متون دین زرتشت کمتر دینی را می‌توان یافت که به اندازه‌ی دین زرتشت به پیروانش دستور دانش‌اندوزی و خِرَدوَرزی و اندیشیدن داده باشد. در این نوشتار ، قصد داریم جایگاه علم و دانش را در دین زرتشت بررسی نماییم. در سروده‌های حضرت زرتشت – گاتها – دانش و خِرَد و اندیشه ، اینگونه ستوده و سفارش شده است : { ای مزدا ، کسی که [برای دیگران] خواستار روشنایی است ، روشنایی [به او] ارزانی خواهد شد. از سپندترین مینوی خویش و در پرتو اشه ، دانش برآمده از منش نیک را به ما بخش تا در زندگانی دیر

پارسیان دژ / ایران باستان

برسی جایگاه علم و دانش در متون دین زرتشت

کمتر دینی را می‌توان یافت که به اندازه‌ی دین زرتشت به پیروانش دستور دانش‌اندوزی و خِرَدوَرزی و اندیشیدن داده باشد. در این نوشتار ، قصد داریم جایگاه علم و دانش را در دین زرتشت بررسی نماییم. در سروده‌های حضرت زرتشت – گاتها – دانش و خِرَد و اندیشه ، اینگونه ستوده و سفارش شده است : { ای مزدا ، کسی که [برای دیگران] خواستار روشنایی است ، روشنایی [به او] ارزانی خواهد شد. از سپندترین مینوی خویش و در پرتو اشه ، دانش برآمده از منش نیک را به ما بخش تا در زندگانی دیرپای خویش همه روزه از شادمانی بهره‌مند شویم. } [گاتها _ هات 43 _ بند 2]

{ ای مزدا ، تو را پاک شناختم ؛ آنگاه که «منش نیک» نزد من آمد و مرا آموخت که «اندیشیدن در آرامش» ، بهترین راه دانش‌اندوزی است [و هشدار داد که] رهبر هرگز نباید مایه‌ی خشنودی دُروَندان شود ، چه ، آنان همواره با اَشَوَنان دشمنی می‌ورزند. }

[گاتها _ هات 43 _ بند 15]

{ [بشود که] مزدا اهوره با شهریاری مینوی خویش ، ما را [نیروی] کار کردن بخشد تا در پرتوی «منش نیک» (=اندیشه‌ی نیک) و «اشه» و با نیک‌آگاهی به پیشرفت مردمان بکوشیم. }
[گاتها _ هات 45 _ بند 9]

{ ای مزدا ، آن کس که نیک می‌اندیشد یا بد ، بی‌گمان ، دین و گفتار و کردار خود را نیز [چنان خواهد کرد] و خواهش او پیروِ گزینش آزادانه‌ی وی خواهد بود. سراناجم خِرَد توست که [نیک و بد را از یکدیگر] جدا خواهد کرد. }
[گاتها _ هات 48 _ بند 4]

{ به راستی ، او (=زمین) پناهگاه نیک ماست و پایداری و توش و توان [دو دهش] ارجمندِ منش نیک را به ما ارزانی می‌دارد. }
[گاتها _ هات 48 _بند 6]

{ ای مزدا ، به راستی ، من – زرتشت – پیامبر دوستدار «اشه» ، [تو را] به بانگ بلند نماز می‌گزارم : [بشود که] آفریدگار در پرتوِ منش نیک ، مرا از فرمان‌ها[یِ خویش] بیاگاهاند تا زبانم هماره [مردمان را] به راهِ خِرَد [رهنمون گردد] }
[گاتها _هات 50 _ بند 6]

در دین زرتشت ، ایزدبانوی دانش : «چیستا» نام دارد و از چنان ارج و ارزشی برخوردار است که در کتاب اَوِستا ، یک یشت به ستایش او اختصاص یافته است به نام «دین یشت».
اسناد بسیاری هستند که ارزشمندی دانش را در دین زرتشت نمایان می‌سازند و در این جستار نیز برخی از آنها را می‌آوریم.

{ ظاهراً تأثیر باورداشت‌های ایرانی بر تفکرات یونانی سال‌های 550 تا 480 قبل از میلاد موجب شد که یونانیان از محدودیت‌های توجیهی مستقیم درباره‌ی انسان رها شوند و به بیکرانگی فراسوی آسمان مرئی و زیرساخت‌های زمین ، حیاتی که تنها در گور و زهدان خلاصه نمی‌شد ، بیندیشند. اکنون زمان آن فرا رسیده بود که ایشان درباره‌ی اینکه انسانِ خوب و بد هر یک پس از مرگ ، راه‌های جداگانه‌ای را می‌پیمایند ، اینکه روان نیک به سوی اجرام نورانی آسمانی صعود می‌کند ، اینکه خدا ، هوشمندی است و اینکه جهان مادی از معدودی اجزا ترکیب‌کننده تشکیل یافته است و بالاخره اینکه جهان هستی در فراسوی زمان ، درک و دریافت وجود دارد ، آگاه شوند. همه‌ی این تصورات ، علت‌العلل بقای فلسفه‌ی باستانی بوده‌اند و به ظاهر همه از آموزه‌های مغان بوده است. مضامین بسیاری از فلاسفه‌ی یونانی نقل شده که زرتشت معلم فیساغورس بوده و به او علوم کیمیاگری و سحر و جادو آموخته است. «والریوس ماکسیموس» در سده‌ی اول میلادی در این باره می‌گوید : فیساغورس به نزد ایرانیان رفت و خویشتن را به آموزه‌های مغان سپرد. او درباره‌ی سیارات و ستارگان آموخت و از نیرو و طبیعت غریب ایشان بهره جست. پلینی (پدر) نیز در سده‌ی اول میلادی تصریح کرد : فیساغورس ، امپدوکلس ، دموکریتوس ، افلاتون و ارستو برای فراگیری فنون جادوگری به نز مغان رهسپار شدند. پلینی روایت می‌کند که دموکریتوس حلاوت جادو را در اذهان القا

می‌کرده است. «سیسرو» نیز در این باره می‌گوید : از چه رو فیساغورس به مصر سفر می‌کند و مغان ایرانی را در آنجا ملاقات می‌نماید (فیساغورس علی‌الظاهر مغان ایرانی را در بین‌النهرین در کلده ملاقات کرده بود.). «آپولئوس مادورنسیس» در سده‌ی دوم میلادی با کمی درنگ در اظهارات خود می‌گوید : کسانی هستند که می‌گویند فیساغورس در مکتب مغان به ویژه زرتشت آموزش دیده است. از پیروان «پرودیکوس» سوفستایی ، یکی از هم‌عصران سقرات گزارش کرده‌اند که ایشان از دارا بودن متون زرتشتی به خود می‌بالیدند ؛ ضمناً مغی «گوبرایس» نام مدعی تعلیم‌دادن سقرات بوده است. }
[مغان در تاریخ باستان _ هایده معیری _ فشرده‌ای از رویه‌های 113 تا 115]

{ تاریخ‌های شرقی می‌گویند که زرتشت حکیم : علم نجوم ، نیک دانستی و طلسمات و مخاریق ، زیر زمین بساخت [مرتضا ابن داعی / تبصرت‌العوام] // علوم غریبه بیاموخت و گویند که ممارست علم نجوم نموده [میرخواند / روضت‌الصفا] // علم نجوم را خوب می‌دانست. نیرنجات و طلسمات آموخت [برهان قاطع] // به روزگاری بودست که سواران بر جوشن و خفتان ، دستهای عاریتی (مصنوعی) کردندی و این نوع ، زرتشت فرموده بود به روزگار گشتاسپ [مبارکشاه / آداب‌الحرب‌الشجاعه] // خواص ادویه شناختن [ترجمه ملل و نحل] // در کتاب زرتشت دانش‌های گوناگون مانند ریاضیات و احکام نجومی و پزشکی ، و جز اینها ، از اخبار سده‌های گذشته و کتاب‌های پیامبران است. نخستین بار بود که [در زمان زرتشت] برای پادشاهان از روی ستاره‌شناسی ، وقتی برای آغاز هر کار تعیین می‌شد. زرتشت نیز با ستاره‌شناسی آشنایی بسیار داشت و در این باره ، دانشمند برجسته‌ای به شمار می‌رفت. [ابن اثیر].// «قاضی صاعد اندلسی» در «طبقات‌الامم» از 3 دفتر اخترشناسی در ایران باستان یاد کرده است : 1. کتاب صُوَر درجات‌الفلک (منسوب به زرتشت). 2. کتاب التفسیر. 3. کتاب جاماسپ. }
(پیامبر آریایی _ امید عطایی‌فرد _ رویه‌های 122 و 12)

کتاب نامه ها:

اوستا ، کهن‌ترین سرودها و متن‌های ایرانی - گزارش و پژوهش : جلیل دوستخواه - چاپ شانزدهم-سال 1391 - انتشارات مروارید.

مغان در تاریخ باستان - هایده معیری - ویراستار : کتایون مزداپور - سال 1381 - انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

پیامبر آریایی - امید عطایی‌فرد - سال 1386-انتشارات عطایی

چند عکس نوشته :

پندی از اوستا
علم و دانش در آیین زرتشت:
ای مزدا ، آن کس که نیک می‌اندیشد یا بد ، بی‌گمان ،
دین و گفتار و کردار خود را نیز [چنان خواهد کرد]
و خواهش او پیروِ گزینش آزادانه‌ی وی خواهد بود.
سر انجام خِرَد توست که [نیک و بد را از یکدیگر]
جدا خواهد کرد.
گاتها _ هات 48 _بند 4
کتاب نامه: اوستا ، کهن‌ترین سرودها و متن‌های ایرانی _گزارش و پژوهش : جلیل دوستخواه
_ چاپ شانزدهم_ سال 1391 _ انتشارات مروارید.

پندی از اوستا

علم و دانش در آیین زرتشت:

ای مزدا ، کسی که [برای دیگران] خواستار روشنایی است ، روشنایی [به او] ارزانی خواهد شد. از سپندترین مینوی خویش و در پرتو اشه ، دانش برآمده از منش نیک را به ما بخش تا در زندگانی دیرپای خویش همه روزه از شادمانی بهره‌مند شویم.

گاتها - هات 43 - بند 2

کتاب نامه: اوستا ، کهن‌ترین سرودها و متن‌های ایرانی - گزارش و پژوهش : جلیل دوستخواه چاپ شانزدهم- سال 1391 - انتشارات مروارید.

گفتار تاریخ های شرقی پیرامون زرتشت حکیم
تاریخ‌های شرقی می‌گویند که زرتشت حکیم :
علم نجوم ، نیک دانستی و طلسمات و مخاریق ، زیر زمین بساخت [مرتضا ابن داعی / تبصرت‌العوام]
علوم غریبه بیاموخت و گویند که ممارست علم نجوم نموده [میرخواند / روضت‌الصفا]
علم نجوم را خوب می‌دانست. نیرنجات و طلسمات آموخت [برهان قاطع]
به روزگاری بودست که سواران بر جوشن و خفتان ، دستهای عاریتی (مصنوعی) کردندی و این نوع ، زرتشت فرموده
بود به روزگار گشتاسپ [مبارکشاه / آداب‌الحرب‌الشجاعه]
خواص ادویه شناختن [ترجمه ملل و نحل]
در کتاب زرتشت دانش‌های گوناگون مانند ریاضیات و احکام نجومی و پزشکی ، و جز اینها ، از اخبار سده‌های گذشته و کتاب‌های
پیامبران است. نخستین بار بود که [در زمان زرتشت] برای پادشاهان از روی ستاره‌شناسی ، وقتی برای آغاز هر کار تعیین می‌شد.
زرتشت نیز با ستاره‌شناسی آشنایی بسیار داشت و در این باره ، دانشمند برجسته‌ای به شمار می‌رفت. [ابن اثیر].
«قاضی صاعد اندلسی» در «طبقات‌الامم» از 3 دفتر اخترشناسی در ایران باستان یاد کرده است :
1. کتاب صُوَر درجات‌الفلک (منسوب به زرتشت).
2. کتاب التفسیر.
3. کتاب جاماسپ.
بن مایه: پیامبر آریایی _ امید عطایی‌فرد _ سال 1386 _ انتشارات عطایی _ برگه های 122 و 123
Pixelha.Rozblog.Com

برگرفته از تارنمای تاریخ فا

نوشته جناب جمشید کیانی

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «جایگاه علم و دانش را در دین زرتشت»، پارسیان دژ، ۱۳۹۵.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وب‌سایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

https://www.parsiandej.ir/articles/1863/pdf/جایگاه-علم-و-دانش-را-در-دین-زرتشت.pdf

آخرین ویرایش مقاله: ۱۲ مرداد ۱۴۰۵